СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)

Докторант Ивелина Панайотова[1]

Резюме: *Развитието на счетоводните изисквания и различията между международните и националните правила определят актуалността на изследването на финансовия резултат. Целта е да се изследват подходите за неговото класифициране, формиране и представяне и да се открояят основните различия между двата модела. Тезата е, че различията в правилата за признаване, оценяване и представяне влияят върху съдържанието и структурата на отчетения финансов резултат. Бъдещото развитие на счетоводните стандарти ще поставя все по-високи изисквания към яснотата и сравнимостта на информацията за финансовото представяне на предприятията.*

Ключови думи: *финансов резултат, счетоводна теория, класифициране, финансово представяне, международни стандарти за финансово отчитане (МСФО), международни счетоводни стандарти (МСС), национални счетоводни стандарти (СС)*

JEL: M41

FORMATION AND PRESENTATION OF FINANCIAL RESULTS (THEORETICAL APPROACHES, INTERNATIONAL AND NATIONAL ACCOUNTING PERSPECTIVES)

Doctoral student Ivelina Panayotova

Abstract: *The development of accounting requirements and the differences between international and national rules determine the relevance of studying financial results. The aim of the study is to examine approaches to their classification, formation and presentation and to identify the main differences between the two accounting models. The thesis is that differences in the rules for recognition, measurement and presentation affect the content and structure of reported financial results. Future developments in accounting standards will place increasing emphasis on the clarity and comparability of information about the financial performance of enterprises.*

Key words*: financial results, accounting theory, classification, financial presentation, International Financial Reporting Standards (IFRS), International Accounting Standards (IAS), National Accounting Standards (NAS)*

JEL: M41

[1] d010125344@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

1. Въведение

Финансовият резултат заема важно място при оценката на дейността на всяко предприятие. Неговото определяне има значение както за собствениците и ръководството, така и за външните потребители на счетоводна информация. Промените в стопанската среда и развитието на счетоводните правила поставят нови изисквания към начина, по който се определя и представя резултатът. Различията между националните и международните счетоводни изисквания дават основание за сравнително изследване на използваните подходи. Целта на разработката е да се изследват основните подходи при класифицирането на финансовия резултат и да се открояят особеностите при неговото формиране и представяне в националната и международната счетоводна практика.

2. Теоретични подходи към класифицирането и представянето на финансовия резултат

Финансовият резултат е сред основните показатели, чрез които се оценяват стопанските резултати от дейността на предприятието. Той обобщава влиянието на извършените стопански операции върху приходите, разходите и собствения капитал за определен отчетен период. Размерът и структурата на финансовия резултат дават информация за постигнатата ефективност и за способността на предприятието да създава икономическа изгода.

В счетоводната теория финансовият резултат се определя като разлика между признатите приходи и разходи за определен отчетен период. Когато приходите превишават разходите, предприятието реализира печалба. Превишението на разходите над приходите формира загуба. Това разбиране поставя връзката между приходите и разходите в основата на определянето на резултата за отчетния период.

Подходите към финансовия резултат се развиват заедно с промените в съдържанието и целите на счетоводната информация. В традиционното счетоводно разбиране основно място заемат текущите приходи и разходи, свързани с осъществяваната дейност. Съвременното счетоводство обхваща по-широк кръг от изменения в стойността на активите, пасивите и собствения капитал. Това разширява и разбирането за източниците на финансовия резултат. (Conceptual Framework for Financial Reporting)

В зависимост от начина на разглеждане финансовият резултат може да се анализира по различни признаци. Един от основните подходи го свързва с отделните направления на дейността на предприятието. Така се обособяват резултати от основната дейност, финансови операции и други стопански операции. Подобно разграничаване позволява да се установи приносът на отделните дейности към крайния резултат.

Друг подход поставя акцент върху етапите на формиране на резултата. При него отделните приходи и разходи се проследяват последователно до

достигане на крайния финансов резултат. Този начин на представяне подпомага анализа на причините за получената печалба или загуба и показва кои стопански дейности оказват най-съществено влияние върху нея.

Съществено значение има и разграничаването на резултата според неговото предназначение за анализа и управлението. За ръководството на предприятието интерес представлява както крайният резултат, така и неговите съставни части. Информацията за отделните приходи и разходи подпомага оценката на ефективността, планирането на бъдещата дейност и вземането на управленски решения.

Представянето на финансовия резултат има значение и за външните потребители на счетоводната информация. Инвеститори, кредитори, собственици и други заинтересовани лица използват данните за печалбата, загубата и тяхната структура при оценяване на финансовото състояние и резултатите от дейността на предприятието. Поради това начинът на представяне трябва да осигурява ясна и разбираема информация за източниците и размера на постигнатия резултат.

Развитието на счетоводните разбирания води и до по-широко разглеждане на промените в собствения капитал. Наред с резултата, който преминава през отчета за печалбата или загубата, значение придобиват и определени изменения в собствения капитал, свързани с преоценки, финансови инструменти и други операции. Така се формира по-пълна представа за промените в икономическите ресурси на предприятието.

От тази гледна точка класифицирането и представянето на финансовия резултат имат както теоретично, така и практическо значение. Те определят начина, по който информацията за приходите, разходите и получената печалба или загуба достига до нейните потребители. Различията в използваните подходи са свързани с развитието на счетоводните правила и с необходимостта финансовата отчетност да предоставя по-пълна и полезна информация за резултатите от дейността.

3. Формиране на финансовия резултат според международните счетоводни разбирания

Международните счетоводни стандарти разглеждат финансовия резултат чрез правилата за признаване и представяне на приходите и разходите. (IASB. IFRS Standards – основни принципи за финансовото представяне и полезността на счетоводната информация) Особено значение има разграничаването между печалбата или загубата и останалия всеобхватен доход. Съгласно МСС 1 Представяне на финансови отчети[2] (IAS 1 Presentation of Financial Statements) отчетът за печалбата или загубата и останалия

[2] МСФО 18 Представяне и оповестяване във финансовите отчети (IFRS 18 – Presentation and Disclosure in Financial Statements) за отчетни периоди, започващи на или след 1 януари 2027 г. Към настоящия момент МСС 1 Представяне на финансови отчети е приложимият стандарт. МСФО 18 е издаден от IASB през април 2024 г. и заменя МСС 1

всеобхватен доход представя печалбата или загубата за периода, общия размер на останалия всеобхватен доход и всеобхватния доход за периода. Всеобхватният доход обхваща печалбата или загубата и останалия всеобхватен доход.

При признаването на приходите МСФО 15 Приходи от договори с клиенти (IFRS Foundation, IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers, 2024) въвежда конкретен ред на действия. Предприятието първо определя договора с клиента и отделните задължения за изпълнение, след което определя цената на сделката и я разпределя между тези задължения. Приходът се признава, когато предприятието изпълни съответното задължение и прехвърли контрола върху стоката или услугата на клиента.

Това правило има пряко значение за финансовия резултат. Например при договор за услуга, която се изпълнява в продължение на определен период, приходът може да се признава постепенно, ако клиентът едновременно получава и потребява ползите от извършваната услуга. МСФО 15 предвижда и други случаи на признаване на приход във времето – когато изпълнението създава или подобрява актив, контролиран от клиента, или когато създаваният актив няма алтернативна употреба за предприятието и то има право на плащане за извършеното до момента изпълнение.

Когато тези условия не са изпълнени, приходът се признава в определен момент. Тогава от значение е моментът, в който клиентът получава контрол върху обещаната стока или услуга. Така МСФО 15 свързва признаването на прихода с изпълнението на задължението към клиента, а не само с получаването на парични средства.

При представянето на финансовия резултат международните стандарти поставят акцент и върху информацията за отделните видове приходи и разходи. МСС 1 Представяне на финансови отчети допуска предприятието да представи един общ отчет за печалбата или загубата и останалия всеобхватен доход или два отделни отчета. (IAS 1 Presentation of Financial Statements) И в двата случая потребителят трябва да може да установи размера на печалбата или загубата и на останалия всеобхватен доход за периода.

Тук се откроява съществена особеност на международния модел. Финансовият резултат, представен като печалба или загуба, не обхваща всички промени в собствения капитал, произтичащи от признати приходи и разходи. Част от тях се представят като останал всеобхватен доход съгласно изискванията на конкретните стандарти. Поради това разглеждането само на печалбата или загубата не дава пълна представа за всички признати през периода изменения, свързани с дохода и разхода. (IASB. Conceptual Framework for Financial Reporting – Chapter 7: Presentation and Disclosure)

Представяне на финансови отчети. Задължителното му прилагане започва за годишни отчетни периоди, започващи на или след 1 януари 2027 г., като е разрешено и по-ранно прилагане. (IFRS 18 Presentation and Disclosure in Financial Statements)

Важна промяна в тази област предстои с прилагането на МСФО 18 Представяне и оповестяване във финансовите отчети. Стандартът заменя МСС 1 и е приложим за годишни отчетни периоди, започващи на или след 1 януари 2027 г., като по-ранното му прилагане е разрешено. МСФО 18 въвежда по-ясни изисквания за представянето на финансовото представяне, включително определени междинни показатели в отчета за печалбата или загубата и по-подробно групиране на приходите и разходите.

Така международното счетоводно разбиране за финансовия резултат се развива от неговото определяне като печалба или загуба към по-подробно представяне на начина, по който тя е формирана. Правилата за признаване на приходите, разграничаването на печалбата или загубата от останалия всеобхватен доход и новите изисквания на МСФО 18 показват стремеж към по-ясна информация за източниците на финансовото представяне на предприятието. (IFRS 18 Presentation and Disclosure in Financial Statements)

Признаването на приходите според МСФО 15 е свързано с изпълнението на конкретно задължение към клиента. При продажбата на стоки това обикновено е моментът, в който клиентът получава контрол върху стоката. (IFRS Foundation, IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers, 2024) При услугите приходът може да се признава постепенно, когато услугата се извършва и клиентът получава ползите от нея. По този начин времето на признаване на прихода зависи от начина, по който предприятието изпълнява договора.

При разходите съществено значение има моментът на възникване на задължението и връзката му с отчетния период. Разходите се признават в съответствие с приложимите изисквания на конкретния стандарт и се отразяват във финансовия резултат за периода, към който се отнасят. Това се вижда ясно при разходите за обезценка, амортизация, провизии и лихви, за които международните стандарти съдържат конкретни правила.

Оценяването на активите и пасивите също може да промени финансовия резултат. Например МСС 36 Обезценка на активи изисква загубата от обезценка да бъде призната, когато балансовата стойност на актива надвишава неговата възстановима стойност. (IFRS Foundation, IAS 36 Impairment of Assets, 2024) Така промяната в оценката на актива намира отражение и във финансовия резултат. При последваща промяна на обстоятелствата стандартът предвижда и възстановяване на част или на цялата призната загуба, при спазване на определените условия.

Подобна връзка между оценяването и финансовия резултат се наблюдава и при финансовите инструменти. МСФО 9 Финансови инструменти предвижда определени финансови активи да се оценяват по справедлива стойност, като промените в нея се признават в печалбата или загубата или, при определени условия, в останалия всеобхватен доход. Изборът на последваща оценка зависи от характера на финансовия актив и от начина,

по който предприятието управлява своите финансови активи. (IFRS 9 Financial Instruments)

Особено място заема и отчитането на дълготрайните материални активи. Съгласно МСС 16 Имоти, машини и съоръжения предприятието може да прилага модел на себестойността или модел на преоценката. При използване на модела на преоценката определени увеличения на балансовата стойност се признават в останалия всеобхватен доход, докато при определени обстоятелства намаленията се признават като разход. (IFRS Foundation, IAS 16 Property, Plant and Equipment, 2026) Това показва, че промяната в стойността на даден актив може да има различно отражение според изискванията на съответния стандарт.

Следователно международните стандарти разграничават ясно операциите, които участват непосредствено във формирането на печалбата или загубата, от тези, които се представят в останалия всеобхватен доход. Това разграничаване позволява по-точно да се проследи произходът на отчетения финансов резултат и влиянието на отделните стопански операции върху собствения капитал.

Представянето на финансовия резултат също претърпява развитие. МСФО 18 Представяне и оповестяване във финансовите отчети, който заменя МСС 1 за отчетни периоди, започващи на или след 1 януари 2027 г., въвежда по-ясна структура на отчета за печалбата или загубата. Стандартът обособява категории за приходите и разходите и въвежда определени междинни суми, сред които оперативната печалба. (IFRS 18 Presentation and Disclosure in Financial Statements) Това дава възможност по-ясно да се проследи как отделните групи операции формират крайния резултат.

В международната счетоводна практика финансовият резултат по този начин се разглежда не само като крайна стойност на печалбата или загубата. Важни са и отделните елементи, чрез които тя се формира, начинът на тяхното признаване и последващото им представяне. Именно тези особености дават основа за сравнение с правилата и практиката при формирането на финансовия резултат в националното счетоводство.

4. Национални разбирания за финансовия резултат и сравнителен анализ с международните модели

В българската счетоводна практика финансовият резултат се формира въз основа на признатите приходи и разходи за отчетния период. Законът за счетоводството определя печалбата или загубата като един от основните показатели, представяни във финансовия отчет. (ЗАКОН ЗА СЧЕТОВОДСТВОТО) Предприятията, които прилагат Националните счетоводни стандарти, определят и представят финансовия резултат съобразно правилата за

признаване, оценяване и представяне на отделните елементи на финансовите отчети.[3]

Приходите се признават съгласно изискванията на СС 18 Приходи. Стандартът разглежда приходите от продажба на стоки, предоставяне на услуги, използване на активи на предприятието от други лица и други източници. При продажбата на стоки приходът се признава, когато са изпълнени определени условия, сред които прехвърлянето на съществените рискове и изгоди от собствеността върху стоките. При предоставянето на услуги приходът се признава според степента на завършеност на сделката, когато резултатът от нея може да бъде надеждно оценен. (СС 18 Приходи. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г.)

Тук се открива една от съществените разлики между националните стандарти и МСФО. СС 18 поставя акцент върху прехвърлянето на съществените рискове и изгоди при продажбата на стоки. (СС 18 Приходи. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г.) МСФО 15 използва различен критерий – прехвърлянето на контрола върху стоката или услугата на клиента. При международния модел признаването на прихода е свързано и с определянето на отделните задължения за изпълнение по договора и разпределянето на договорната цена между тях. (IFRS Foundation, IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers, 2024)

Разлика се наблюдава и при представянето на приходите от услуги. СС 18 (СС 18 Приходи. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г.) използва степента на завършеност като основа за признаване на прихода при изпълнение на определени условия. МСФО 15 също допуска признаване на прихода във времето, но определя конкретни критерии за това. (IFRS Foundation, IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers, 2024) Сред тях са случаите, при които клиентът едновременно получава и потребява ползите от изпълнението или предприятието създава актив, който се контролира от клиента.

При разходите националните стандарти също свързват признаването им с отчетния период и с изискванията за признаване и оценяване на съответните активи и пасиви. СС 4 Отчитане на амортизациите например определя правилата за начисляване на амортизацията на амортизируемите активи. Начислената амортизация се отчита като разход и по този начин участва във формирането на финансовия резултат за периода. (СС 4 Отчитане на амортизациите. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г.)

[3] Промените през 2016 г. касаят и Закона за счетоводството. Тогава влезе в сила изцяло новият Закон за счетоводството и бяха направени мащабни изменения в националните счетоводни стандарти (Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г.)

При обезценката също се откриват различия в подходите. СС 36 Обезценка на активи (СС 36 Обезценка на активи. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г.) урежда признаването и възстановяването на загуби от обезценка. Международният МСС 36 Обезценка на активи използва същата основна идея – когато балансовата стойност на актива надвишава неговата възстановима стойност, се признава загуба от обезценка. (IFRS Foundation, IAS 36 Impairment of Assets, 2026) Прилагането на конкретните правила обаче може да доведе до различия в момента и размера на признатия разход.

При представянето на финансовия резултат националните и международните стандарти също имат различия. При прилагане на СС финансовият резултат се представя в отчета за приходите и разходите, като се показват основните групи приходи и разходи и полученият резултат за периода. (Държавен вестник, брой 3, от дата 12.1.2016 г. , 2016) При МСФО представянето включва печалбата или загубата и останалия всеобхватен доход. Това позволява да се разграничат операциите, които пряко участват във формирането на печалбата или загубата, от определени изменения, признати в останалия всеобхватен доход. (IASB. IFRS Standards – основни принципи за финансовото представяне и полезността на счетоводната информация)

Съществена особеност на международния модел е и въвеждането на МСФО 18 Представяне и оповестяване във финансовите отчети. От 1 януари 2027 г. стандартът заменя МСС 1 и въвежда по-структуриран начин за представяне на приходите и разходите в отчета за печалбата или загубата. Сред основните промени е отделното представяне на оперативната печалба като междинна сума. (IFRS 18 Presentation and Disclosure in Financial Statements) В националните счетоводни стандарти подобна структура не е въведена по същия начин. (Държавен вестник, брой 3, от дата 12.1.2016 г. , 2016)

Сравнението показва, че между международните и националните счетоводни разбирания съществува обща основа при определянето на финансовия резултат. И в двата модела приходите и разходите за периода са основните елементи при формирането на печалбата или загубата. Съществуват обаче различия в критериите за признаване, последващото оценяване и представянето на отделните позиции.

Най-ясно тези различия се открояват при приходите, финансовите инструменти, обезценката и представянето на останалия всеобхватен доход. Международните стандарти използват по-подробни правила за редица сложни сделки и операции. Националните стандарти предлагат по-опростена система, която е по-тясно свързана с обичайната практика на предприятията в България.

В резултат на сравнението може да се приеме, че основното разбиране за финансовия резултат е сходно, но начинът на неговото формиране и

представяне се различава. Международните стандарти поставят по-силен акцент върху съдържанието на конкретната операция, условията по договорите, оценяването на активите и пасивите и подробното представяне на финансовото представяне. (IASB. IFRS Standards – основни принципи за финансовото представяне и полезността на счетоводната информация) Националните стандарти запазват по-ясна и опростена структура, която улеснява прилагането им от предприятията, за които този модел е приложим. (Държавен вестник, брой 3, от дата 12.1.2016 г. , 2016)

5. Заключение

Разглеждането на финансовия резултат показва, че неговото съдържание и представяне се променят с развитието на счетоводната теория и практика. Съвременната отчетност изисква по-ясно проследяване на факторите, които водят до промени в резултата и собствения капитал. Сравнението между международните и националните разбирания откроява необходимостта от балансиране между подробността на информацията и практическата приложимост на счетоводните правила. В бъдеще развитието на счетоводните стандарти ще насочва вниманието към по-прецизно представяне на финансовото представяне и по-висока полезност на отчетната информация.

Използвани източници

Conceptual Framework for Financial Reporting. (n.d.). Retrieved from IFRS: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/?utm_source

IAS 1 Presentation of Financial Statements. (n.d.). Retrieved from IFRS: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-1-presentation-of-financial-statements/?utm_source

IASB. Conceptual Framework for Financial Reporting – Chapter 7: Presentation and Disclosure. (n.d.). Retrieved from IFRS; Conceptual Framework 2018: https://www.ifrs.org/projects/completed-projects/2018/conceptual-framework/?utm_source

IASB. IFRS Standards – основни принципи за финансовото представяне и полезността на счетоводната информация. (n.d.). Retrieved from IFRS; Conceptual Framework for Financial Reporting: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/?utm_source

IFRS 18 Presentation and Disclosure in Financial Statements. (n.d.). Retrieved from IFRS: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-18-presentation-and-disclosure-in-financial-statements/?utm_source

IFRS 9 Financial Instruments. (n.d.). Retrieved from IFRS: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/?utm_source

IFRS Foundation. (2024). *IAS 36 Impairment of Assets.* London: IFRS Foundation.

IFRS Foundation. (2024). *IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers.* London: IFRS Foundation.

IFRS Foundation. (2026). *IAS 16 Property, Plant and Equipment.* London: IFRS Foundation.

IFRS Foundation. (2026). *IAS 36 Impairment of Assets.* London: IFRS Foundation.

Държавен вестник, брой 3, от дата 12.1.2016 г. . (2016, януари 12). Retrieved from Официален раздел / МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ: https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=99876

ЗАКОН ЗА СЧЕТОВОДСТВОТО. (n.d.). Обн. ДВ. бр.95 от 8 Декември 2015г., изм. ДВ. бр.67 от 24 Юли 2026г.

СС 18 Приходи. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г. (n.d.).

СС 36 Обезценка на активи. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г. (n.d.).

СС 4 Отчитане на амортизациите. Постановление № 394 на МС от 30.12.2015 г., обнародвано в Държавен вестник, бр. 3 от 12 януари 2016 г. (n.d.).